

БЫРАЙЫАК НЬЫМАТЫН НӨНҮӨ ОҢОҢО ДОЙДУНААТТЫ ӨЙҮ-САНААНЫ УҢУГУННАРЫ

Васильева Анна Васильевна,

итээччи

Муниципальной бюджет

оскуола иннинээби үөрэбин тэрилтэтэ

«Оҕону сайыннарар киин – «Мичээр» № 82-дээх оҕо саада»

Аннотация. Билинги дьалхааннаах кэмгэ дойдуга бэриниилээх буолууга иитии инники кирбиигэ табыста. Дойдугар бэриниилээх дойдунан эрэ киһи, төрөөбүт сиринэн киэн туттар, таптыыр уонна кыһалҕалаах кэмгэ кинини көмүскүүргэ бэлэм буолар. Оҕо уһууааныгар иитии үлэтин биир сүрүн хайысхатынан дойдуга бэриниилээх буолууга иитии буолар. «Мичээр» уһууааммытыгар төрөппүттэри кытта үлэҕэ араас ньымалары уонна технологиялары туттабыт. Чуолаан дойдуга бэриниилээх буолууга иитиигэ төрөппүттэри кытыннарарга бырайыак ньымата үтүө түмүкэри биэрэр. Бырайыак ньымата – бу иитэр-үөрэтэр үлэни уонна оҕо сайдар эйгэтин тэрийэр, оҕолору, төрөппүттэри кытта алтыһар уонна туруоруллубут соругу түһүмэхтэринэн ситиһэр үлэ көрүнгэ.

Күлүүс тыллар: Дойдуга бэриниилээх буолуу, дойдунан, бырайыак.

CULTIVATING THE SENSE OF PATRIOTISM IN CHILDREN THROUGH PROJECT METHODOLOGY

Vasilyeva Anna Vasilyevna,

kindergarten teacher

Municipal budget preschool educational institution

Micheer Kindergarten № 82 – Child Development Center

Abstract. In our turbulent times devotion to the Motherland has become of paramount importance. Only a person loyal to the Motherland, proud and loving the place of his birth, will be ready to defend it in times of need and necessity. One of the main directions of educational work with children is devotion to their Motherland. In our kindergarten we apply different methods and technologies in work with parents. Project methodology involving parents in the education of the sense of loyalty and devotion to the Motherland leads to favourable results. This methodology is a type of educational work, organizing an environment for children's development, uniting parents and children to achieve the goal step by step.

Key words: to be loyal to the Motherland, compatriot, Motherland, native land, project, project work.

Кирии тыл

Билинги дьалхааннаах кэмгэ патриотической иитии инники кирбиигэ табыста. Ол курдук, Анал байыаннай дьайыы саҕалананыта дойдуга бэриниилээх буолуу өйдөбүлэ өлбөөдүйбүтэ, киһилии сир-майгы сатарыйбыта арылхайдык көстүбүтэ. Онон үөрэх тиһигэ ити этиллибит кыһалҕаны быһаарарга дьулуһар. Ол курдук, дойдубут инники кэскилэ педагогтар ыччакка дойдуга бэриниилээх буолуу өйдөбүлүн инэрэллэриттэн быһаччы тутулукутанна. Тоҕо диэтэр, дойдугар бэриниилээх эрэ киһи төрөөбүт сиринэн киэн туттар, таптыыр уонна кыһалҕалаах кэмгэ кинини көмүскүүргэ бэлэм буолар.

Сэбиэскэй педагог-новатор, нуучча педагогическай тиһигин үөскэппит Василий Александрович Сухомлинский: «Сир үрдүнэн быган эрэр кыра мас уонунан сыллар тухары силигилии үүнэрэ силиһиттэн тутулуктаах, бу мас силиһин садовник кыһамньылаахтык бөбүргөтөрүн курдук, учуутал оҕолоругар Ийэ дойдуга мунура суох тапталы иитэргэ кыһалыахтаах», – диэн эппитэ. Киһиэхэ дойдунааттыы өйү-санааны иитии адьас кыра эрдэбиттэн саҕаланар. Онон оҕо уһуяаныгар иитии үлэтин биир сүрүн хайысхатынан дойдуга бэриниилээх буолууга иитии буолар.

Дойдунааттыы иэһии оҕоҕо бэйэтигтэн үөскээн баар буолбат. Кини уһун кэмнээх үлэ түмүгэр үөскүүр. Дойдуга бэриниилээх буолуу тулалыыр эйгэттэн, дьэ кэргэннэ, уһуяанна, оскуолаҕа иитииттэн тутулуктаах. Маньаха, кыра оҕо аан бастаан «мин киһибин», «мин дьэ кэргэннээхпин», «мин дойдулаахпын» диэн санааны инэринэр. Онон иитээчилэр уонна төрөппүттэр оҕоҕо төрөөбүт дойдутугар тапталы уһугуннарар сыалтан, бастатан туран, чугас дьонугар, дьэ кэргэнигэр, олорор дьэтигэр, тэлгэһэтигэр, уулуссатыгар, куоратыгар, өрөспүүбүлүкэтигэр, дойдутугар тапталы инэриэхтээхтэр.

Чинчийэр ньыма тылбааһа

Маньык иитии тиһигэ, биллэн туран, уһуяан уонна төрөппүт бииргэ үлэлээһиннэрин түмүгэр көдүүстээх буолар. Биһиги «Мичээр» уһуяаммытыгар төрөппүттэри кытта үлэҕэ араас ньымалары уонна технологиялары туттабыт. Чуолаан дойдуга бэриниилээх буолууга иитиигэ төрөппүттэри кытыннарарга бырайыак ньымата үтүө түмүкэри биэрэр эбит диэн түмүккэ кэллим. Бырайыак ньымата иитээччи уонна оҕо, төрөппүт уонна оҕо, оҕо уонна оҕо, иитээччи уонна төрөппүт бииргэ үлэлиллэригэр төһүү күүс буолар. Араас бырайыактары онорон туруоруллубут соруугу көдүүстээхтик ситиһиэххэ сөп. Бырайыак ньымата – бу иитэр-үөрэтэр үлэни уонна оҕо сайдар эйгэтин тэрийэр, оҕолору, төрөппүттэри кытта алтыһар уонна туруоруллубут соруугу түһүмэхтэринэн ситиһэр үлэ көрүнэ. Бырайыакка кыттыһан оҕо тулалыыр эйгэтин чинчийэр, билиэн-көрүүн баҕата уһуктар, атын оҕолору, улахан дьону, төрөппүттэрин кытта ыкса алтыһар, бэйэтин кыаҕар эрэл үрдүүр. Оттон төрөппүт оҕотун кытта араас бырайыактары онорон оҕотунаан иллэн кэмнэрин бииргэ атаарар, оҕотун сайдытыгар, уһуяан иитэр-үөрэтэр үлэтигэр быһаччы кыттыһар. Оттон иитээччи бу сайыннарылыах үөрэх ньыматын нөнүө үлэтигэр айымньылаах сыһыаны үөскэтэр, идэтиийитин таһымын үрдэтэр, мантан сиэттэрэн иитэр-үөрэтэр үлэтин хаачыстыбатын тупсарар.

Ол курдук, мин былырынныттан бөлөхпөр оҕо төрөппүтүнэн онорор бырайыактарын тэрийэммин үлэлэтэбин. Бу бырайыактарбыт бэйэ-бэйэлэрин кытта ыкса ситимнээхтэр уонна оҕо дойдунааттыы өйө-санаата уһуктарыгар туһайыллаллар, о.э. чугас дьонугар, дьэтигэр-уотугар, төрөөбүт дойдутугар тапталы иитэр, киэн туттар иэһиини инэрэр аналлаахтар. Бу үлэбин орто бөлөхтөн саҕалаабытым уонна оҕолорум уһуяаны бүтэриэхтэригэр диэри салҕанан барар.

Бырайыактарбытын оҕону сайыннарар эйгэбитин байытыга туһанабыт. Ол эбэтэр, хас биридди оҕо бырайыага бөлөхпүт эйгэтигэр көрдөрөр-иһитиннэрэр магырыл-аал быһыытынан туттуллар.

Дойдумсах буолуу дьэ кэргэнтэн саҕаланар. Онон бырайыакпытын оҕо төрүчүтүн үөрэтииттэн саҕалаабыппыт. Манна, төрөппүттэр оҕолорун кытта төрүчүлэ-

рин онорбуттара. Бу төрүччүгэ бастаан оҕо чугас дьонун (ийэ, аҕа, бииргэ төрөөбүттэр, эбэ, эһэ) киллэрбиппит. Быйыл төрүччүнү кэнэтэн хос эбээни, эһээни эптибит. Оҕолорбут дьоннорун толору ааттарын этэр буоллулар. Эһиил төрүччүбүт кэнээн, дириҥээн бизриэ, ол курдук, аймахтарын (тастын эдьиий, убай, таай, абаҕа, санас, күтүөт) үөрэтиини саҕалыахпыт.

Төрүччүнү сэргэ, оҕолор төрөппүттэрин кытта «Мин дьиэ кэргэним дьаралыга» диэн бырайыак онорбуттара. Манна дьиэ кэргэттэр хантан төрүттээхтэрин, туох дьарыктаахтарын, үлэлээхтэрин, туох уратылаахтарын көрдөрөр дьаралыктары онорон аҕалбыттара уонна быһааран кэпсээбиттэрэ.

Бу дьиэ кэргэн төрүччүтүн уонна дьаралыгын кытта үлэлэһэрибитигэр оҕо төрөппүттэрэ хантан төрүттээхтэрин туһунан ыйытык үөскээн тахсыбыта. Мантан сизэттэрэн, «Төрүт дойдум» бырайыак үөскээбитэ. Манна «Мин сайыным» диэн хартысканан коллаж онорон оҕолор төрөппүттэрин дойдуларыгар тахсан сынньаммыт түгэннэрин кэпсээбиттэрэ. Бу кэпсииллэригэр кинилэр ханнык дэриэбинэбэ, ийэтин дуу, аҕатын дуу дойдутугар сылдыбытын быһаарбыттара. Кэпсииллэригэр оҕолор үксүлэрэ дэриэбинэ аатын биллэллэрэ, ол гынан баран ол дэриэбинэ, ханнык улууска баарын кыайан быһаарбаттара биллибитэ. Ол иһин, саха сириҥ хаартатын уонна онно сыстар улуустар дьаралыктарын онорбутум. Манна эбии оҕо төрөппүтэ хантан сылдыарын бэлиэтиригэр анал бэлиэлээбитим. Бу үлэ түмүгэр оҕолорбут туһааннаах улуустарын дьаралыгын ылан, улуустара хаартаҕа ханан баарынан булан иилэр буоллулар, мин аҕам-ийэм бу улуустан төрүттээх, бу дэриэбинэбэ эбэм-эһэм олороллор диэн быһаарар буоллулар.

Оҕо төрөөбүт дойдутун айылҕатын уратытын билэригэр, кэрэтин кэрэхсиригэр туһаайыллыбыт «Сахам сириҥ үүнээйитэ» бырайыак онорбуппут. Бу үлэ оҕолор ыскааптарын маркировкатын саха сириҥ үүнээйитинэн бэлиэтээһинтэн саҕаламмыта. Ол курдук, хас биирдии оҕо анал үүнээйилээхтэр. Орто бөлөххө оҕолор ыскааптарыгар иилиллэн турар үүнээйилэрин аатын, көрүнүн (отон, от, мас) араарар буолбуттара. Маныаха, оҕолорго үүнээйилэрин көрүннэринэн бөлөхтүүлэригэр көмө буоллун диэн, кирири аанна ыйанар, үүнээйи көрүнүнэн бэлиэлээх сизптэрдээх истиэндэ онорбуппут. Бу истиэндэбит «Мин кэлим!» диэн ааттаах, сизбигэр оҕо уһуяанна кэллэбинэ хаартыскатын угар. Онтон быйыл, улахан бөлөххө, оҕолор төрөппүттэрин кытта үүнээйилэрин туһатын туһунан көрдөрөр-иһитиннэрэр матырыйаал онорон ыйаатылар. Бу матырыйаалынан сирдэтэн, оҕолор үүнээйилэрин туһунан кэпсииллэр.

Түмүк тылбааһа

Түмүкпэроҕону иитиигэ дьиэ кэргэн уонна үөрэх тэрилтэтэ бииргэ үлэлээһиннэригэр көдүүстээх ньыманан бырайыак ньымата буолар диэн эрэллээхтик этэбин. Оҕо төрөппүтүнэн бырайыактары онороро иитэр, сайыннарар, үөрэтэр үлэбэ улахан туһалаах. Ол курдук, бастатан туран, манньк үлэ көрүнэ оҕо билиитин-көрүүтүн ханатар, тылын саппааһын байытар, кэпсиир дьобурун сайыннарар. Иккиһинэн, «оҕо оҕоттон үөрэнэр» диэн этии чаччытын оҕолор бэйэ-бэйэлэригэр бырайыактарын кэпсииллэрин көрөн итэҕэйэбин. Оҕо оҕоттон истибит иһитиннэриитин быдан түргэнник ылынар буолар эбит. Үсүһүнэн, бырайыак онорор кэмнэ ыкса алтыһы ситимэ үөскүүр. Ол эбэтэр, бырайыагы онорууга оҕо, төрөппүт, иитээччи тэннэ үлэлэһэллэр. Төрдүһүнэн, оҕону сайыннарар эйгэ кэниир, байар.